

DE INTELLEKTUELLA OCH POLITIKEN

Av fil. kand. *BIRGER HAGÅRD*

»FRÅGAN OM STUDENTOPINIONENS politiska inriktning är överhuvud taget ett viktigt delproblem i det stora frågekomplexet — kan någon politisk inriktning på längre sikt sett få ett större inflytande över opinionen bland de i vidaste mening intellektuella? Ännu har ingen politisk rörelse något sådant inflytande.»

Med dessa ord sammanfattade Erik Anners en analys av den politiska opinionsbildningen bland studenterna i *Svensk Tidskrift* 1949. Utgångsläget för denna betraktelse var bl. a. en gallupundersökning, utförd strax efter valet 1948, vilken gav vid handen, att av landets studenter var 89 % ej föreningsanslutna, medan 4 % tillhörde de konservativa, 3 % de liberala och 2 % de socialdemokratiska studentföreningarna. Clartéisterna utgjorde 1 %. Visserligen ansågs siffran något för låg för Konservativa studentförbundets vidkommande, men trots det konservativa försprånget var det motiverat att säga, att ingen politisk rörelse klart dominerade.

Sedan 1948 har antalet studenter ökat med drygt 10 000 och utgör i dag ca 25 000. Samtidigt räknar man med att tillströmningen till

våra universitet och högskolor skall fortsätta i oförminskad takt, något som enligt Universitetsutredningens prognoser leder till att antalet studerande vid universiteten och högskolorna om ytterligare tio år kommer att vara »betydligt högre än 40 000». Den allt större betydelsen av politisk aktivitet bland studenterna ligger därmed i öppen dager. Detta insågs förvisso inte bara på den konservativa sidan; även socialdemokrater och liberaler kastade sig med all kraft in i den kamp om politiskt inflytande bland studenterna, som på allvar kan sägas ha tagit sin början de närmaste åren efter krigsslutet.

Men om ställningen i stort sett var jämn 1949, har förvisso läget blivit ett annat 1958. Redan i början av 1950-talet räknade Konservativa studentförbundet över 1 000 medlemmar. Några år följde, då arbetet i huvudsak koncentrerades på att konsolidera ställningen, varefter frammarschen fortsatte med än större kraft. Resultatet har blivit, att *Konservativa studentförbundet i dag med sina drygt 2 000 medlemmar har mer än dubbelt så många anhängare som alla de övriga politiska studentorganisationerna till-*

sammans — Socialdemokratiska studentförbundet har ca 600 och Liberala studentförbundet drygt 300 medlemmar enligt egna uppgifter. SLU:s studentorganisation är helt obetydlig, och Clarté har — i den mån det existerar mer än på papperet — reducerats till i stort sett ett tillhåll för de fåtaliga intellektuella bland kommunisterna. Konservativa studentförbundet arbetar med nio föreningar — från Malmö i söder till Umeå i norr. Umeåföreningen, som bildades förra året är för övrigt den enda politiska studentföreningen norr om Uppsala. Socialdemokraterna räknar sex föreningar — därav dock en seminaristklubb i Linköping — och Liberala studentförbundet fyra.

Till dessa uppgifter kan fogas resultatet av en undersökning, utförd av SIFO (Svenska Institutet för Opinionsundersökningar) strax före årets nyval till andra kammaren. Därvid visade det sig, att sammanlagt 13 % av landets universitets- och högskolestuderande är anslutna till någon politisk förening. Bland dessa dominerade de konservativa helt — nästan två tredjedelar av de föreningsanslutna tillhörde Konservativa studentförbundet, medan de socialdemokratiska och de liberala föreningarna i stort sett delar jämnt på den resterande tredjedelen. Dessa siffror bekräftar i huvudsak tidigare gjorda antaganden och uppskattningar. Måhända kan dock den iakttagelsen göras, att det finns anledning anta, att det fak-

tiska medlemsantalet i framför allt Socialdemokratiska studentförbundet men kanske också i Liberala studentförbundet ligger snarare under än över redovisade 600 respektive 300. En annan förklaring till divergensen kan emellertid också vara möjlig, nämligen att socialdemokrater och liberaler i sina register även upptar yrkesverksamma akademiker, en kategori som regelbundet lämnar Konservativa studentförbundet. I genomsnitt torde man kunna räkna med att Konservativa studentförbundet årligen mister ca 10 % av sina medlemmar till följd av denna naturliga avgång.

De redovisade siffrorna gäller emellertid de aktivt politiskt intresserade bland studenterna och ger inte någon helt rättvisande bild av studenternas allmänna politiska orientering. På SIFO:s fråga, vilket av de politiska partierna vederbörande närmast sympatiserade med, svarade 50 % högerpartiet, 22 % folkpartiet och 1 % centerpartiet. 10 % valde socialdemokraterna, medan 17 % inte ansåg sig kunna sätta något parti framför de andra. Samtidigt visade det sig, att högern hade sin kraftigaste förankring i Lund (60 %), medan intresset för partiet var mindre i Uppsala och Göteborg (50 %) och svagast i Stockholm (endast 40 %). Paradoxalt nog har socialdemokraterna för närvarande sin starkaste och mest aktiva förening i Lund — att de båda konservativa föreningarna

där är mer än dubbelt så starka i numerärt avseende är en annan sida av saken — medan den ledande föreningen inom Konservativa studentförbundet utgöres av Högerstudenterna i Stockholm, där socialdemokraterna annars sedan gammalt har sitt starkaste fäste (15 %).

Ytterligare en intressant iakttagelse kan göras i detta sammanhang. Det visar sig nämligen, att de studenter som uppger sig sakna en deciderad politisk uppfattning i alldeles övervägande omfattning är att finna vid våra fackhögskolor, där också samtliga politiska studentorganisationer har sin svagaste förankring.

En högst påtaglig omsvängning har alltså ägt rum i studentopinionen sedan 1948. Det konservativa försprånget för tio år sedan har förbytts till en klar dominans bland de aktivt politiskt intresserade och har lett till att hälften av landets studenter deklarerar sitt förtroende för högerpartiet vid valurnorna. Även om det finns all anledning att inte låta invagga sig i någon falsk säkerhet, finns det ändå goda skäl att se optimistiskt på framtiden. Radikalismen har förlorat sitt grepp om de intellektuella, och särskilt för socialdemokratien måste läget i många avseenden te sig katastrofalt. Det är bland landets studenter, som den övervägande delen av samhällets högre funktionärer rekryteras — till förvaltningen, organisations-

världen, skolan osv. — och för ett parti i regeringsställning som det socialdemokratiska med dess aspirationer att omdana samhället i »socialistisk riktning» måste det vara i hög grad bekymmersamt, att till den grad som varit fallet ha be-segrats i kampen om de intellektuellas bevägenhet. Anmärkningsvärt är också, att liberalismen under folkpartiets frammarsch ingalunda tycks ha haft någon motsvarande dragningskraft bland de intellektuella. I dagens läge torde tvärtom förhållandet vara det, att liberalismens inflytande — trots de ansträngningar som gjorts — är åtskilligt svagare än för tio år sedan.

Självfallet är det ingalunda någon lätt uppgift att söka utreda hur det kunnat komma sig, att konservatismen fått ett så markant inflytande bland de unga intellektuella. Bristen på kontinuerliga opinionsundersökningar är starkt förnimerbar, och det kan vara frestande att ge sig hän åt alltför vittgående generaliseringar. Åtskilliga drag i efterkrigstidens politiska opinionsutveckling bland studenterna är dock klart skönjbara.

Otvivelaktigt har högerpartiets frammarsch varit av stort moraliskt värde, då det gällt att vinna den intellektuella ungdomen för de konservativa idéerna; partiets framgångar har utgjort något konkret att falla tillbaka på. Samtidigt har emellertid också Konservativa studentförbundets från partiet fristående ställning varit av största betydelse.

delse, då den givit möjlighet till en självständig och många gånger mot partiet kritisk hållning.

Det har sagts, att det under 1930-talet huvudsakligen var två faktorer, som föranledde studenter till politisk aktivitet — på konservativ sida ett nationellt försvarspatos; på socialistisk sida ett socialt rättvisepatos. Det vill synas som om efterkrigstidens studentkonservatism i många avseenden kan sägas utgöra en syntes av dessa tidigare så oförenliga strävanden.

Inställningen till försvaret tillsammans med uppfattningen av händelserna i världen runt omkring oss har tvivelsutan spelat en stor roll för opinionsbildningen bland de intellektuella även efter kriget. I första hand kan utrikespolitiken sägas ha dominerat. För de flesta studenter har de senaste tio årens världspolitiska händelser lett till ett fullständigt avståndstagande från den marxistiska våldsförkunnelsen. Pragkuppen 1948, anfallet på Korea, nedsläandet av arbetarrevolten i Öst-Berlin 1953, den kommunistiska terrorn i Ungern osv. har lett till en känslomässig avsky för den kommunistiska diktaturen. Inte heller kan det påstås, att den socialdemokratiska utrikespolitiken av Undéns märke väckt någon hänförelse. Utlämningen av baltflyktingarna framstår ännu för många som kallblodigt mord, som ett uttryck för omänsklighet, oförenlig med våra västerländska värderingar. Detta i förening med upprepad

flathet från regeringens sida gentemot den mäktiga grannen i öster har hos många lett till en osäkerhet om var socialdemokratien egentligen vill stå. Visserligen har väl ingen velat beskylla det makthavande partiet för fraternisering, men ändå . . . Konservatismens starka betonande av vår samhörighet med västern har erbjudit den största tryggheten.

I nära samband med konservatismens utpräglat antikommunistiska hållning står dess starkt försvarsvänliga attityd. Det torde knappast vara någon tillfällighet, att just Konservativa studentförbundet var den första organisation, som krävde att vårt försvar skulle utrustas med atomvapen. Det klara ställningstagandet till förmån för starkast möjliga försvar torde utan tvekan ha givit konservatismen en ökad goodwill och aktiviserat åtskilliga studenter politiskt.

Men också den sociala rättvisan i förening med socialdemokratiens mot akademikerna utpräglat fientliga politik har haft stor betydelse för det ökade förtroendet för konservatismen. Låt vara att de sociala rättvisekraven nu är av annan innebörd än vad fallet var på 1930-talet. De flesta studenter kommer från medelklasshem och har sålunda haft många tillfällen att praktiskt få erfara nivelleringens konsekvenser. Det hårda skattetrycket just på dessa grupper, som i många fall lett till att löften om ett annars tänkt studieunderstöd inte

kunnat infrias, har i många fall lett till en antisocialistisk inställning, som gjort vederbörande lyhörd för högerpartiets strävanden att förbättra förhållandena för de hårt trängda mellangrupperna. Denna antisocialistiska inställning har sedan ytterligare förstärkts, då det stått klart för vederbörande, att det i ekonomiskt avseende hade varit mera lönsamt att ägna sig åt något praktiskt yrke — murare eller byggnadsarbetare — än att för stora kostnader låta utbilda sig till t. ex. läroverkslärare. Samtidigt reagerar han instinktivt mot det cyniska resonemanget från socialdemokratiskt akademikerhåll: först nivellering skattevägen, sedan studielön, när de akademiska studierna inte längre är ekonomiskt lönsamma. Det är förvisso inte bara den illusoriska akademiska frihet, som råder bland de studieavlönade i kommunistdiktaturerna, som kommit det stora flertalet studenter att utan vidare förkasta ett dylikt socialistiskt system; det är här också fråga om en reaktion mot socialdemokratiens hänsynslösa behandling av en numerärt svag grupp. Likaså har den socialistiska glorifieringen av kroppsarbetet och den ofta förnimbara fientliga atmosfären bland vissa arbetargrupper gentemot akademikern-»överklassaren» kommit honom att inta en försvarsattityd. Mot bakgrund av de makthavandes kallsinniga behandling av stora akademikergrupper — den lågavlönade tingsnota-

rien eller läroverksläraren eller biblioteksassistenten — ter det sig även som ett slag i ansiktet, då man understundom på socialdemokratiskt håll talar om samhällets skriande behov av fler akademiker. Över hela den socialdemokratiska politiken lyser rubriken *nivellering*, och det har hittills varit akademikern och övriga mellangrupper, som fått betala vad det hela, ofta maskerat bakom socialpolitiska strävanden, har kostat.

Det har också varit svårt för akademikern att känna någon som helst dragning till ett utpräglat klassparti som det socialdemokratiska, så mycket mera som detta parti enbart stött sig på en klass, som utgör den intellektuelles direkta motsats. Säkerligen har det varit vida lättare för honom att tilltalas av det konservativa kravet på samverkan i stället för kamp mellan klasserna. Överhuvud taget kan man i hela detta stora sammanhang urskilja en klar förändring i förhållande till äldre tider: akademikern har blivit socialt medveten. Säkerligen har en bidragande orsak härtill varit den allt större styrka, som under senare år kommit att sätta sin prägel på de fackliga akademikerorganisationerna. Akademikern har blivit medveten om sitt eget värde och den betydelse han har för samhället. Följden har blivit, att han ställer krav på motprestationer från samhällets sida: förbättrade utbildningsmöjligheter och framför allt en lönesättning i förening med en

rimlig skattebörda, som kan kompensera honom för nedlagda utbildningskostnader den dag, då han träder ut i förvärvslivet. Akademikern och socialdemokratien har motsatta intressen. Akademikern har kommit att stå i harnesk mot jämlikhetsdogmen och den allt snabbare fortskridande nivelleringsprocessen.

I och för sig borde det kunna tyckas som om också Liberala studentförbundet borde ha haft utsikter att vinna gehör bland de intellektuella. Att så inte skett, torde delvis bero på, att den politik, som förts från Liberala studentförbundet varit mera liberal än folkpartistisk. Meningen är självfallet icke att kasta någon skugga på de många insiktsfulla konservativa liberaler, som finnas inom detta förbund, men det torde vara ovedersägligt, att Liberala studentförbundet — åtminstone tidvis — haft en prägel av isolerad sekterism, där de ledande i vart fall hellre velat samarbeta med socialdemokratien än med konservatismens företrädare. Detta har lett till att Liberala studentförbundet förblivit en relativt betydelselös grupp, där de mera moderata alltid haft att kämpa med kulturradikala fanatiker.

Otvivelaktigt har den ovilja till samarbete med konservatismen, som stundom satt sin prägel på Liberala studentförbundet, lett till svåra motgångar för förbundet liksom Konservativa studentförbundet å sin sida kunnat tillgodoräkna sig

ett ökat inslag av f. d. presumtiva liberaler. Just arbetet på att skapa ett gemensamt borgerligt alternativ till socialismen har utan tvekan varit av stor betydelse för de konservativa strävandena att vinna gehör bland den akademiska ungdomen. För allt fler har det blivit klart, att skiljelinjen i svensk politik — för närvarande och under överskådlig framtid — går mellan borgerlighet och socialism. Det är uppenbart, att akademikern under sådana omständigheter känner sig föga tilltalad av Expressensocialistiska tongångar och i stället föredrar att ansluta sig till eller stödja den riktning, som försöker grunda en progressiv framtidssyn på vunna erfarenheter, dvs. konservatismen.

Just i konservatismens odogmatiska attityd torde för övrigt ligga åtskilligt, som tilltalar den intellektuelle. Två världskrig, hotet från ett tredje, den kommunistiska diktaturideologien, som trampar ned vad som i den västerländska kulturkretsen betraktas med vördnad, en socialdemokrati, som överlevt sig själv och på senare tid endast lyckats åstadkomma ekonomiskt kaos i diverse länders statsfinanser — däribland Sverige — allt detta tillsammans med vad dogmatisk fanatism åstadkommit i övrigt förefaller onekligen ha bäddat för en konservatismens renässans. Mycket tyder också på att den ständigt intensifierade konservativa idédebatt, som spelat upp i Förenta staterna och i någon mån i England och som

nått även Norge, inom en snar framtid kommer att ge återskall i Sverige. Ligger det för övrigt inte i sakens natur, att det så småningom måste uppstå en intensiv debatt i ett parti, vilket som högerpartiet under en följd av val kunnat inregistrera nya framgångar? En debatt, som ställer idéer och principer under omprövning. Och ligger inte här det bästa tecknet på att partiet har en framtida uppgift att fylla? Säkerligen har den idédebatt, som förts i synnerhet inom Konservativa studentförbundet, haft åtskilligt att betyda för arbetet på att skapa förtroende för konservatismen bland de intellektuella. Och säkert kommer denna debatt att inom en snar framtid också söka sig utanför den rent akademiska sfären. Kort sagt: en ny konservatism är på marsch.

Vad som kanske framför allt kan sägas karakterisera denna nya konservatism är dess benägenhet för ett vetenskapligt betraktelsesätt. Den vill t. o. m. starkare än vad som tidigare varit fallet betona just erfarenhetens betydelse. Frihet under ansvar, rättssamhällets värde, rätten till egendom är grundsatser, som helt delas med en äldre konservatism. Vid sidan härav finns emellertid en strävan att söka analysera det moderna samhället, sådant det vuxit fram. Ett förändrat samhälle kräver förändrade tänkesätt. Visserligen finnas alltjämt starka band, som förenar med det förgångna. Traditionens betydelse

förnekas ingalunda. Men det är uppenbart, att såväl andra världskriget som händelserna efter kriget i hög grad kommit att sätta sin prägel på den moderna intellektuella konservatismen. Ett mera realistiskt betraktelsesätt gör sig gällande, något som stundom leder till ett motsatsförhållande till en äldre generations ofta känslomässiga inställning. Som ett exempel härpå kan nämnas Konservativa studentförbundets officiella ställningstagande till statskyrkoquestionen. Våren 1958 antogs sålunda ett program, där bl. a. krav uppställdes på ett skiljande av stat och kyrka. Vid samma tillfälle uttalade man sig ävenledes klart till förmån för införandet av enkammersystem. Likaså tycker man sig stundom kunna skönja en betydligt mera nyanserad inställning till socialpolitiken än vad som på sina håll förekommer inom högerpartiet. Någon socialpolitisk nedrustning anses på intet sätt önskvärd. Trygghetsfaktorns betydelse inses allmänt. Detta hindrar dock icke, att man på alla sätt förklarar sig beredd att stödja en omprövning av socialpolitikens utformning, varvid ett undanröjande av de eftersläpande bidragsformerna betraktas som något nödvändigt. Samtidigt krävs emellertid, att större resurser ställas till förhållande för en uppbyggnad av den kvalitativa socialpolitiken, dvs. att ökade anslag till olika sociala vårdformer — mentalsjukvården, den medicinska åldringsvården, nykter-

hetsvården, kriminalvården osv. — betraktas som ofrånkomliga.

Något som tvivelsutan är av intresse i detta sammanhang är den skarpa reaktion, som i stora läger har mött det s. k. kulturrådet inom högerpartiet. Väl inses behovet av olika taktiska manövreringar vid olika tillfällen, men detta hindrar inte, att kulturrådets ofta gammalmansaktiga kverulans i skilda sammanhang liksom dettas aspirationer på att utfärda »andliga direktiv» har fått till följd, att man inom vida kretsar bland den akademiska ungdomen på allvar vill ifrågasätta, huruvida inte kulturrådet gör mera skada än nytta. Åsikten, att religion och politik är två skilda ting, som icke bör sammanblandas, torde ha många anhängare bland de ungkonservativa.

Något, som i hög grad är utmärkande för den intellektuella konservatismen, är dess benägenhet för att blicka ut över Sveriges gränser. Ganska allmänt beklagas högerpartiets isolationistiska ställning. Ej så, att partiet anses bedriva något slags isolerad nationell politik, långt därifrån. Men den som det förefaller ofta ringa kontakten med övriga västeuropeiska länder är att beklaga. Det räcker förvisso ej att utbyta delegater vid stämmor. Vad som erfordras är ett systematiskt kontaktskapande med likasinnade partier i andra länder. Visst är svårigheterna stora, det erkännes, men vore det så omöjligt, att partiet hade anställt t. ex. ett internatio-

nellt sekretariat med uppgift att hålla kontakten med andra länder och att ta till vara och för inhemskt bruk bereda utländska impulser? Ibland får man en känsla av att högerpartiet icke i önskvärd utsträckning tar till vara i synnerhet de unga konservativa intellektuellas intresse för och behov av politiskt umgänge över gränserna. Det vore skada, om man härigenom ginge förlustig möjligheten att utbilda politiker med vana att uppträda i internationella sammanhang. Att behovet av sådana kommer att bli stort, kan det knappast råda någon tvekan om. Den europeiska integrationen, FN och engagemang i olika andra internationella sammanhang kommer så småningom att kräva tillgång på en stor stab internationellt skolade politiker. Och det kan inte hjälpas, att det kommer att kännas en smula genant, om det huvudsakligen skall bli socialdemokrater, som företräder de svenska intressena. Överhuvud taget möter man nog ganska ofta hos aktiva intellektuella yngre konservativa en känsla av att den intellektuelle inte alltid är lika välkommen i högerpartiet som inom t. ex. socialdemokratien. Bland äldre konservativa finns ofta något av misstro mot den politiskt alltför aktive. Inte heller kan det sägas, att man inom högerpartiet gjort några ansatser att »släppa fram» de yngre. Snarare förefaller det som om talesättet »att stå på tur» för att placeras i olika sammanhang —

stadsfullmäktige, landstinget, riksdagen — understundom har alltför mycket fog för sig. Ibland är känslan av att ancienniteten ges prioritet framför skicklighet och insikter mycket stark.

Därmed vare hur som helst. Under den närmast gångna tioårsperioden har konservatismen på ett lysande sätt lyckats befästa sin ställning bland landets yngre intellektuella. Det gäller nu närmast att bygga upp ett än större förtroendekapital. Men det fordras också, att såväl högerpartiet som Konser-

vativa studentförbundet rätt beaktar konservatismens starka ställning bland de intellektuella och visar lyhördhet inför vad som sägs från detta håll. En politisk riktning utan intellektuella är en anomaly. En politisk rörelse, som åtnjuter de intellektuellas förtroende, har framtiden för sig. Kan konservatismen även i fortsättningen behålla sitt starka grepp om de ständigt ökande skarorna av universitetsungdomar, bör dess framtid vara säkrad.